

ВЪЗХОДЪТ НА ИЗМАМАТА И ПОСРЕДСТВЕНОСТТА. ИСКАМЕ ЛИ ДА ПРОМЕНЯМЕ ОБЩЕСТВОТО КЪМ ПО-ДОБРО?

Дончо Градев. (2015). Властта на малкия човек. София: Издателство |
„Наука и изкуство“. ISBN: 978-954-02-0332-4.

Цветан Давидков
Софийски университет „Св. Климент Охридски“

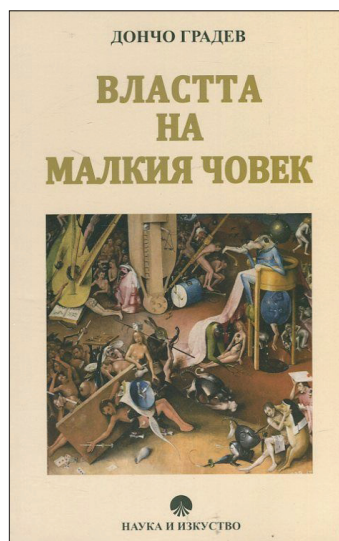
*„Твоите господари са създадени
от самия теб и черпят силите си от теб.“*
В. Райх

Текстът на проф. Дончо Градев идва навреме (дори със закъснение). За да напомни кое е автентичното нормално и автентичното патологично – особено нужни ориентири при днешната лавинообразна ерозия и подмяна на СМИСЪЛА (добро/лошо; полезно/вредно...).

Книгата предлага структурирано познание и обосновани интерпретации върху *явлението малък човек* (в смисъла на Вилхелм Райх); проблематизира общото и различното между *малкия човек* и *обикновения човек*¹⁾; насочва вниманието към убежищата – социалната карта на „обиталищата“ на устремения към идоли на властта малък човек. Алармира за пагубните последици от безкритичното отношение към това явление.

Кой си ти, малки човече?

(морална анатомия на „равната“ част от обществото)

„Хората, живеещи наистина пълноценно, са добри и не изпитват подозрения към отношенията си с другите... Те приемат, че другите мислят и действат добронамерено и са готови на взаимопомощ в съответствие с нормалните правила на живота. Добрият човек вярва, че всички хора са добри, докато заразеният от емоционална чума е убеден, че всички лъжат, мамят и се борят за власт.“ (с. 16) Неспособността на индивида да отстоява по своя воля хуманистичните принципи на живота го прави „малък човек.“ (Райх) Малкият човек е „морално неразвит индивид, загърбил позитивните сили на живота, дадени на всички хора. Неговата „болест“ е моралната деформация, заразяваща и разрушаваща нормалните правила на човешкото общечитие.“ (с. 17) Малкият човек упражнява властта „в името на народа“, злоупотребява с нея и я превръща в нещо по-жестоко от тиранията на садистите от висшата класа, от която е страдал преди (Райх).“ (с. 15 – 16) Малкият човек е хранителната среда на идеологията, която издига „държавата над справедливостта, лъжата – над истината, войната – над живота.“ (с. 17)	
У малкия човек липсва адекватна самокритичност (с. 18)	– Несамостоятелен; не разбира себе си; едноизмерно мислене и поведение; ограничен; действа по външно зададени образци; безкритично следва заповеди; не признава грешките си; „стадно“ податлив.
Склонен е да се подчинява на авторитети (с. 19 и сл.)w	– „Кой съм аз, че да имам собствено мнение, да управлявам живота си и да наричам света мой свят?“ (с. 19) – „Той е горд със своите генерали, но не и със себе си. Той се възхищава от идеи, които не са негови... Колкото по-малко разбира нещо, толкова по-силно вярва в него.“ (пак там) – „Преклонението пред авторитетите е търсене на значимост чрез придобиване на силата на силните. Но... в кръга на авторитетите няма реално място за такива като него; там той е само инструмент за вземане и поддържане на власт в обществото.“ (пак там) – „Малкият човек преживява като своя силата на лидерите си. Именно затова той ги обожават и обожествява; така той едновременно обича водачите и самия себе си.“ (с. 35)
Страхува се от себе си и няма доверие към другите (с. 21 и сл.)	– „Ти се плашиш да погледнеш в себе си,..., страх те е от силата, която ти е обещана. Ти не знаеш как да използваш тази сила. Ти се страхуваш дори да си помислиш, че човек като теб... може някой ден да бъде по-различен от това, което е сега: свободен, а не окован, честен, а не измамник, способен да обича...“ (с. 21) – Страхът и неразбирането на себе си се отразява негативно върху отношението към другите – те се приемат като чуждо и враждебно „тяло“, заслужаващо само недоверие и агресивност; вродена/възпитана нетолерантност; (пак там) – Придобитият страх от самостоятелност тласка малкия човек към агресивната тълпа – масовия инструмент на властта. (с. 22)

Склонен е към сексуална извратеност (с. 23 и сл.)	– Малкият човек не е в състояние да осмисли понятието за любов в духа на милионите морално и психично развити хора; неспособен за нормална полова и морална любов, от която естествено се нуждае всеки нормален, психично стабилен човек (с. 23 – 24) – „Ти жадуваш за любов... Ти обаче се страхуваш от истинската любов...” (с. 24)
Презира другите	– Зад маската на социалност и доброжелателност се крият глупост, суета и бруталност (с. 25) – „Малкият човек изпитва специално агресивно отношение към високообразованите и издигнатите в научен и културен смисъл личности. Малкият човек боготвори фюрерите си...” (с. 39)

Изброеното напомня ли ни нещо познато?

Представената „анатомия на „малкия човек““ обяснява ресурсите и начините, чрез които той упражнява власт²⁾. Предателства (лицемерие, доноси, злепоставяне, интригантство, клеветничество); насилие в сексуалните отношения; скрита радост от страданията на другите (винаги на страната на силния, бруталност, измама, насилие над слабия) и т.н. Стожер на посредствеността, той не позволява на другите да надскочат тази посредственост. Особено чувствителен към критични оценки, той използва властта си, за да не допусне каквато и да било критика спрямо себе си (с. 28 и сл.).

Диагнози

Малкият човек в политиката	„... към партийно членство се стремят главно хора с ограничени възможности, неспособни и лишени от потребността за личностна изява и развитие“ (65). „... мнозинството от хора с качества и изяви постижения странят от активна политическа дейност, като по този начин отварят ниша за малкия човек“ (66). Ниши – всекидневната организаторска работа; дейност в опозиция; провеждане на кампании; ситуации на конфликтно противопоставяне (67 – 70). Механизми на политическото – положителна дискриминация (издигане на кадрните / задържане на развитието на некадрните) и негативна дискриминация (издигане на некадрните / задържане на развитието на кадрните) – (70 и сл.). „Посредствеността е съвършенство в очите на посредствените хора“ (Ж. Жубер) (78). „Краставите магарета се надушват през девет баира“. Деформация на ценностните стандарти; снижаване на стандарти и очаквания; обезценяване на изяви личности и техните постижения; налагане на мярката „посредственото е приемливо“ и „приемливост на постигнатото“.

Малкият човек в социалните мрежи ³⁾ (100 и сл.)	В социалните мрежи малкият човек най-често се проявява като „хайтър“ (мразещ човек). Той е тъждествен с агресивния индивид в анонимните тълпи ⁴⁾ (с. 100) Словесната агресия е не по-малко опасна от физическата... (пак там) „... индивидът, като част от тълпата и само защото е заобиколен от много хора, добива усещане за непобедима мощ... Това усещане го обхваща по-лесно, след като в безименната и съответно безотговорна тълпа чувството за отговорност... изчезва напълно (Г. Любон, с. 101). „Представата на хейтъра, че той е част от множество себеподобни, му дава нереалистично емоционална сила, нещо като фалшиво самочувствие“ (с. 101). Хейтърът може да мрази в различно „амплоа“ – като отмъстител; защитник на кауза; стигматизиращ (да „лепи“ петна и етикети); трол наемник и др. Възможно ли е ефективно действие срещу „мрежовия хейтър“? – трудна, но не непосилна задача.

Самостоятелен интерес представлява сферата на „**малките забрани**“ (с. 81 и сл.). В контекста на разглежданото явление те са „интересни“ не само като предоставящи необятно поле за изява на малкия човек⁵⁾. По-интересно е това, че бидейки „малки“, ние не оценяваме адекватно ефекта на тези нормативни ограничения. Броят на „малките“ регулации непрекъснато нараства (прословутият случай с европейските регулации за правите и кривите краставици и съдържанието на храната на канарчетата). Добавят се както смислени, така и напълно безсмислени правила и стандарти. Нормирането се превръща в ритуал. В едни случаи, за да се „хармонизираме спрямо...“; в други случаи – за да си „вържем гащите“...; в трети – с искреното убеждение, че въвеждането на правила реално решава проблем. В тази речичка от причини/мотиви за нормиране две неща изглеждат защитими: а) въвеждането/натрупването на правила не води еднозначно до тяхното спазване; б) приучаването към спазване на „малките забрани“ е възпитание за масово подчиняване на властта. „Така на пръв поглед незначителните малки забрани, в крайна сметка, откриват пътя към улея на конформизма, т.е. налагат, и то в широки граници, стандартите за подчинение на властовите структури“ (с. 84).

Авторът е особено чувствителен към действията на малкия човек в „местата, където измамата и посредствеността не се предвиждат“ (с. 137 и сл.). Засилва се зависимостта на университети от бизнеса/печалбата (и обществото, политиката, политиките). Това все повече ги превръща в „стопанска организация с академична емблема“ (с. 140). „Отварянето към обществото и бизнеса“ изисква промяна във вътрешната структура на висшето училище и това либерализира достъпа до „светая светих“ („Добре дошъл, малък човече“...). Следва възходът – било чрез тактиката „свърхтрудолюбив сътрудник“ (с. 140 и сл.), било с помощта на „помогнете ми малко, нямам друго освен работата“

(с. 142 – 143); може чрез *доносничество и интриги* (с. 143 – 144), а така също чрез *директна заплаха* (с. 144 – 145). Ориентацията към печалба (истината е „отживелица“) е възможно най-благоприятната среда за възход на измамата и посредствеността. Авторът показва опустошителните последици на недомислия като „закона Панев“ и продължаващия да действа „Закон за развитие на академичния състав в Р България“. „Добре дошъл, малък човече!“

С това убежищата на малкия човек, уви, не свършват. Той се „вихри“ в ниските етажи на институциите⁶⁾ (с. 120 и сл.); в семейството и роднинските отношения (с. 176 и сл.), приятелските общности (с. 180 и сл.), интимните отношения (с. 182 и сл.) трудовата среда (с. 184 и сл.).

Идеите и развитията във „Властта на малкия човек“ са полезна интелектуална и практическа провокация, която поражда разнопосочни критически рефлексии.

– *Виновен* ли малкият човек? (в общия случай той „вярва искрено, че...“, „убеден е, че...“.

– Накъде вървим? Имаме ли *съпротивителни сили*, за да обуздаем (или поне ограничим) разрушителните усилия на малкия човек?

– Всеки от нас прокламира *добри намерения*, за да мотивира своето право на позиция, цели, проекти... Как да откروим автентичното добро? А когато „доброто за един“ е „лошо за другите“?

– Как да се справим с *изкушенията на по-лесното*?

– Кой печели от повика за *позитивна нагласа* към случващото се? *Позитивна нагласа* към какво?!

– Малкият човек и демокрацията. Малкият човек или демокрацията. Малкият човек срещу демокрацията...

– Парадоксите на явлението малък човек.

– Малкият човек и ерозията на доверието.

– А какво да правим с малкия човек, който всеки от нас тайно отглежда?

Текстът на проф. Дончо Градев идва навреме (дори със закъснение). За да напомни кое е автентичното нормално и автентичното патологично. За да се противопоставим заедно на ерозията и подмяната на СМИСЪЛА. Препоръчвам този текст преди всичко на себе си. И на всеки от вас, който иска да остане „от тази страна на барикадата“.

БЕЛЕЖКИ

1. „Малкият човек“ и обикновеният човек са явления от различен порядък – вж. с. 40 и сл.; „малките хора“ са различни и сред елитите – най-често сред представителите на „самоназначените“ и „самопровъзгласилите“ се елити.

2. Без да се загърбва темата за „малкия човек“ като основен ресурс на тоталитарните проекти, тук вниманието е насочено предимно към механизмите на всекидневното проявление на властта на „малкия човек“.
3. „... комуникационната технология не е нито добра, нито лоша; тя приема съответния морален знак в зависимост от мотивацията на хората, които я използват.“ (с. 103)
4. В социалните мрежи хейтърът може да бъде анонимен, но така също да пише под псевдоним; може да използва и истинското си име.
5. Вж. Малкият човек като радетел на реда в жилищния блок или двора (с. 84 – 87); Малкият човек и нововъзникващите забрани в „голямото общество“ (89 и сл.).
6. Но винаги с поглед към високите етажи!

THE RISE OF FRAUD AND MEDIOCRITY. DO WE WANT TO ALTER THE SOCIETY TOWARDS BETTER?

Doncho Gradev. (2015). *Vlastta na malkiya chovek*. Sofiya: Izdatelstvo „Nauka i izkustvo“. ISBN: 978-954-02-0332-4.

✉ **Prof. Cvetan Davidkov, DSc.**
Faculty of Economics
University of Sofia
125, Tsarigradsko Shose Blvd., bl.3
1113 Sofia, Bulgaria